

El Talaiar, NL antic del terme de Prats de Molló. Es troba documentat l'any 1331: *al Talayar* (Alart, *Involc*). J. F. C.

TALAIXÀ

Llogaret amb parròquia a l'alta Garrotxa, avui agre. al mun. d'Oix; les cases, quasi totes deseparades, resten a la collada entre la vall del Llierca, i el seu gran afl. el riu de Sant Aniol d'Aguja. Pron.: *tələjá*, a Montagut (Casac. 1920); oït allí mateix i a masos propers, 1926 (exc. 75), 1932, 1960...

MENC. ANT. 871: «cella de *Talexano*, in comit. Visuldunense» (Bouquet, *Rec. des Historiens des Gaulles*, vol. VIII; *MarcaH.*, 795; Monsalv. IV, 232; *Cat. Car.* II, 177.11); 977: «in term. de *Talaxano* --- col·lo de *Toloxano*» (Monsalv. II, 245); 1004: «ecclesia de *Talaxano*» (Villan., *Alsius*); 1094: *Talaxano* (Bottet, *GGC*); 1228 (BABL IV, 503); 1362: *Talaxano* (Monsalv. XVII, 226).

N'hi ha alguns parònims, quasi homònims: *Talassà*, en el Ross., als afores d'Illa de Tet (Fouché, que era d'Illa, recordava el «Pont de *Talassà*» (RHisp. LXXVII, 119), però és tot un veral, de la banda de Corbera, 25 em diu Joan Marty (pron. *tələsá*, 1967).

MENC. ANT. 1019: «loco q. v. garriga de *Talaçano* --- parietes *Talaçano*» (Ponsich, *Top.*, 42); 1228, orig.: «talla de *Talaxano*» (*Involc*); 1263, en doc. d'Illa: «in loco vocato ad *Talassanum*; 1276: «P. *Talayxa* de Turrillis»; 1318, doc. d'Illa: «loco vocato *Talassa*; 1363: «al loch appelliat *Talassa*» (*Involc*, s. v.).

ETIM. Ja M-Lübke (*BDC, Das Katal.*, p. 161) digué que era nom de predi romà, derivat en -ANUM d'un NP, citant els testimonis de Holder: en efecte aquest troba *Talassius*, -*assia* en 10 textos de França, Itàlia i Balcans, incloent-hi Ausoni, Gregori de Tours, altres merovingis i 3 inscr., i un d'Hispania en el VII (són, doncs, impertinents els dubtes d'Aebischer: *Top.*, 134, sobre l'antiguitat d'aquest NP). També hi ha *Talassus* en dos passatges d'Ausoni i 2 inscr. de l'Adriàtic.

L'estructura del nom, no contradita, per aquestes dades ni per la data i procedència d'aquests testimonis, indueix a derivar-lo del gr. *θάλασσα* 'alta mar', i del seu derivat *θαλάσσιος* 'marí'. De THALASSUS, amb derivació de tipus arcaic: THALASSANUM, d'on la forma del nom rossellonès; altrament THALASSIANUM, d'on el garrotxenc. D'aquest també: *Talayssac*, a l'Avéyron. En el Cantal hi ha *Talizat*, documentat *Talaysago* des de 963: encara que aquest, segons la -z moderna, sembla tenir -s- sonora: ja -z- S. XIV, si bé -ss- 1289, 1655 (*Amé, Di. Top. Cantal*); com que un nom en -*assus* no era estructura corrent en l'onomàstica romana, s'explicaria que fos adaptat als noms en -*ASius* amb -s- simple. En tot cas, els dos noms catalans s'ajusten a la -ss- doble. Whatmough, *D.A.G.*, pp. 79 i 103, en recull més dades epigràfiques en gloses, però rebutgem la seva suposició que sigui NP ibèric.

TALAMANCA

Poble de Bages, uns 15 k. a l'Est de Manresa.

PRON.: *təlamánka*, a Santpedor i a Mojà (Casac. 1920); id. en el poble mateix, 1929 (exc. 91).

MENCIONS ANT. 972: «in com. Minorisa in te. Nespula --- de Mer. in *Monte Calvo* --- de Occ. in rio q. v. de Sti. Martini, de Circi ad ipsos jungentes vel in te. de *Talamanca*» (BABL VII, 391); 1105: conveni de Berenguer R. de Montcada amb «Berengarius Fulconis de *Talamanca*» concedint-li en feu *Rodors* ['Rodors'] (art. supra) (*Hist. Lgd.* v, 799); 1135, dóna un alou en te. de Calders «Bernardus de *Talamancho* --- donatores sumus --- milicie Iherosolimitane --- alaudem in castrum *Callariis*» (Albon, *Cart. du Temple*, § 104, p. 75).

Segueix des de mitjan S. XII: *Talamanca* I, -*mancha* II i III (parrs. de Vic, p. p. Pladevall, p. 72); 1193: *Talamanca* (MiretS., *Templ.*, 337); 1196: id. (Kehr, *Papsturk.*, p. 572); 1205: id. (BABL III, 367; *Involc*, s. v. *talla*); 1222: Rdu. de *Talamancha*, testis (Font Rius, *C. d. p.*, § 241); 1284: el justícia de Morella, indagarà l'assassinat de Fra Guillem de *Talamancha* (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA* II, n.º 1961); 1331: eccl. de *Talamanca* (*Misc. Griera* I, 390); 1349: *Talamancha* (*CoDoACA* XII, 62); 1437: ruïna del castell de *Talamanca* per terratrèmol (Fontseré-Igl., *Recopil. Sísmica*, 202). Total 11 cites Ss. IX-XV de forma única = *talamánka*, llevat -anco, hapax que assegurariem erroni, amb reserva a causa del nom gal·lec, infra.

En català mateix n'hi ha hagut un homònim, menys conegut, a Osona, entre el Lluçanès i la Plana (prop de 50 k. NNE. del poble manresà) «mas o quadra»: l'IGC, full 294, '53 × '02, marca un camí de *Talamanca* que passa del terme d'Orís al de Masies de Voltregà; la GGC (prov. Barcelona, p. 40) posa la *Riera de Talamanca*, afl. dr. del Ter, que provinent de la Font del Parret, prop dels Munts, i passant per St. Miquel d'Ordeig, desaiqua per damunt de l'Hostal de la Rata.

També a Eivissa, on ja consta el nom des de fi del S. XIV, com a topònim designant un paratge de la costa (*Nomencl. mar.* n.º 152), pda. de conreus, crec de la part Sud, cit. per Madoz, s. v. *Ibiza*, i segons Román (en *Antigüedades Ebusitanas*) s'hi han fet troballes arqueològiques, però, com a índici pre-romà, sembla ser enganyós, car segons Macabich és post-toponímic, i degué portar el nom un senyor del Principat, a qui s'hi adjudicarien terres: «venerabilis Raimundus *Talamancha*» en un registre de propietats redactat en l'any 1396; un altre prat d'ell hi consta el 1398; hi fou governador des de 1410 (cites en *Hist. Ibiza, Antigüedad*, 312.1, 191): en el vol. I, de la hist., p. 1600, assegura aquest origen antroponímic i provinent del Princ. documentant-ho amb altres NLL eivissencs de nissaga semblant: *Cubells* allí, cognom en el S. XV, *Çacoma*, *Laudes*, *Vileta* (és poc probable que també ho sigui *Buscastell*).